

МЕТОДИЧЕСКАЯ МАСТЕРСКАЯ

ЭРХИМ ДҮЙ ДҮРШЭЛЬӨӨ

Түрэлхи буряад уран зохёолоор классһаа гадуур хэшээл. 9-дэхи анги.

Хэшээлэй сэдэб: Ч. Цыдендамбаев «Геройн эхэ»

© Лубсанова Цыбигма Владимировна

буряад хэлэнэй болон уран зохёолой багша,

Буряад Уласай үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интернат

Росси, 670034, Улаан-Үдэ хото, Чертенкова үйлсэ, 30

Буряад Уласай «Эрхим багша — 2025»

гэһэн мүрысөөндэ хоёрдохи нуури эзэлэгшэ

А. Хэшээлэй эхилхын урда

Багша: Сайн байна, үхибүүд! Орогты даа. Хаана оробо гээшэбта? Харагты даа. Би тандаа юу бэлдэбэ гээшэбиб?

Экспозици. *Хүгжэм зэдэлнэ («Байсын шулуун хүндэ юмаа» гэжэ арадай дуунай). Гурбалжан бэшэгүүд, сэрэгшэдэй фото-зурагууд, Хасан нуур, малгай-каска, дайнай ветерануудай фото-зураг, хоолос, эхэнэрэй урданай дэгэл.*

Аудио табигдана. Текстын бэшэмэл түхэл. *Ямар нэгэн хотын, гүрэн түрын үйлэ хэрэгүүд, хүнүүдэй нэрэнүүд, тоонууд, бүхы дэлхэйн түүхэдэ ороһон байдаг. Энээн тухай номууд бэшэгдэдэг, домогуудые хөөрэлдэдэг, дуу, шүлэг, хүгжэмшье зохоогдодог. Эгээ шухалань гэхэдэ, эдээн тухай ханадаг, дурсадаг. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайн тухай Россиин эрхэтэн бүхэн ханаха ёһотой. Хүн түрэлтэнэй ханаа, дурсаа сагта, геройнууднай амиды. Ямархан сэнгээр Илалтын маанадта ерэһын хэлэхэнь хүндэ даа... Хэрбээ энэ дайнда алуулһан хүн бүхэндэ минутын туршын саг зорюулбал, бүхы дэлхэйн хүн түрэлтэн аяар 30 жэл соо абяагүй зогсохо. Илажал гараа ха юм даа! Ханаһан хүсэлын хүсэлдөө!*

Б. Хэшээлэй ябаса

1. Эмхидхэлэй үе

Багша: Үхибүүд, энэ хэшээл ямар хайндэртэ зорюулаатайб?

Нурагшад: Илалтын 80 жэлэй ойдо зорюулаатай.

Багша: Хэшээлэйнгээ сэдэб хүлдэ тэмдэгээр харуулхам. Харагты даа. (*Гурбалжан бэшэг харуулна.*) Энэ юун бэ? Юун гэжэ хананабта?

Нурагшад: Энэ солдадай бэшэг // Энэ сэрэгшын бэшэг. 1941–1945 оной дайнай үедэ иимэ түхэлтэй бэшэгүүд ерэдэг байһан.

Багша: Тиимэ. Энэ юрын бэшэг бэшэ. Бэшэгүүдээ задалая. Уншагты. Юун гэжэ бэшээтэй байнаб?

Нурагшад: Уншанад. Ч. Цыдендамбаев «Геройн эхэ».

Багша: Хэшээлнай ямар сэдэбтэйб? Юу хэхэбибди? Ажалайнгаа түсэб гаргажа туршая.

Турагшад: Уншахабди, анализ хэхэбди, асуудалнуудта харюусахабди, автор тухай хэлсэхэбди.

Багша: Хэшээлэйнгээ шата бүхэниие тэмдэглэн ябахабди, тиихэдээ табиһан түсэбэйнгөө хэрэг бүхэниие хэһэнээ харуулхабди. Шата бүхэн хоолосой нэгэ орооһон болон харуулагдаха.

2. Уншаха текстээр ажал. Текстын анализ

Багша: Хэнэй зохёол уншахамнайб?

Турагшадай харюу.

Багша: Ц. Цыдендамбаевай ямар зохёол уншаа һэмбибди?

Турагшадай харюу.

Багша: Минии даабари анхаратгы. Зохёол анхаралтайгаар шагнахат, иимэ хоёр асуудалда харюу бэлдэхэт. Уншагты, ямар асуудалнуудта харюусахабта.

Самбарта

– Тус зохёол удхын талаар хэды хубида хубаахаар бэ?

– Шагнажа байхадаа, танигдаагүй, ойлгогдоогүй үгэнүүд доогуур зурагты.

Багша: Ямар ажал хэхэбта түсэб хэлэгты, бэе бээдээ ойлгуулагты

Аудио табигдана (3 хахад сагай хугасаа соо зэдэлхэ байна).

Багша: Сэдьхэлдэтнай ямар бодол, ямар мэдэрэл түрээбэ? Хубаалдыт даа.

Турагшад: Өөрынгөө һанамжануудаар хубаалдана.

1) *Багша:* Ямар үгэнүүд доогуур зураабта? Ямар үгэнүүдые мэдэхэгүй байнабта, ойлгоногүйбта?

Турагшад: Үгэнүүдээ хэлэнэд.

Багша турагшадтай үгэнүүдэй удха ойлгохо ажал хэнэ: адлирхуу удхатай үгэ олон, контекст соонь харуулан, ойлгуулан, оршуулан, Хасан нуур тухай экспозици һануулна. Россиин түүхэ үзэхэ хэшээлдэнь абаашана, хөөрүүлнэ.

Жэшээ: Эмгэн — хугшэн; омогорхон — баярлан (гордась); һалга — һалгананан гар; хуурсагта ороороо — бурхандаа ошотороо, Хасан нуур г. м.

2) *Багша:* Удхын талаар тус зохёол хэды хубида хубаахаар бэ? Хоёр хоёроороо харилсан, планшэдүүд соогоо ондоо үнгэнүүдээр илгатгы.

Турагшад: хоёр хоёроороо планшэдүүд соо ажаллана.

Багша: Һанамжануудаараа хубаалдыт даа. Хэды бүлэгтэ хубаабта?

Хэды бүлэгүүдтэ хубааһанаа хэлэнэд. Багшатайгаа суг хамта нэгэ һанамжада ерэнэд.

Багша: Хубинууд ямар мүннүүдээр эхилнэб? Ямар мүннүүдээр дууһанаб? Шүлэгэй мүннүүдээр харюунуудаа баталагты. 1-дэхи хуби ямар мүнһөө эхилнэб? 2-дохи? 3-дахи? 4-дэхи? 5-дахи хуби?

Турагшад: Бэшэг абаба. Хүбүүнэйнь бага һанан һанагдаба. Эхын шаналал. Хүбүүнэй бээлүүлээгүй хүсэлнүүд эхын харасаар. Эхэ сэдьхэлээ заһана.

Текстын анализ эхилэ.

1. *Багша:* Эхын уйдхар гашуудал ямар үгэнүүдээр харуулагданхайб? Оложо уншагты.

Турагшад: Нёлбоһод мухарина; хамта наадаһан нүхэдыень хараха бүридөө уйлахаб гэнэ, хүбүүгээ огто мартахагүйб гэнэ.

Багша: Эхын уйдхар гашуудал зураглабат. Нэгэдэхи ажалаа хэбэбди. Хоолос табия.

2. *Багша:* Дайнай урдахи байдал һанахадаа, эхэ юун тухай һананаб?

Турагшад: Хүбүүнэйнгээ эжы гэхэн түрүүшын үгэ, бага наһыень, Хасан нуурай шадарай байлдаанда хабаадажа магтуулһыень һанана.

Багша: Зүб даа, энэ хуби соо Россиянай түүхэ, Хасан нуурай тулалдаан тухай хэлэгдэнэ. (Презентаци харуулна). Хэды ондо болоо һэн бэ? Хэн мэдэнэб?

Турагшад: 1938 оной июлийн 29-һөө августын 11 болотор болоһон байна.

Багша: Хоёрдохи ажал хэгдэбэ. Хоолос табия.

3. *Багша:* Энэ бадаг уншай. Юун тухайб? Юу хэхэгүйб хүбүүнийн? Хэрбээ хүбүүнийн амиды бусаа наа, юу хэхэ аргатай байгаа? Бодожо үзэгты. Даабарин хүндэ байбалнь, танда туһаламжа харуулаатай.

Самбарта текстын бадаг үгтэнэ.

Багша: -гүй буруушааһан зүйр үгэ үйлэ үгэнүүдһээ абажа, тэдэ үгэгүйгөөр бадаг уншагты.

Турагшад уншана.

Турагшад асуудалда харюусана: Ерэхэ байгаа, эхээ баясуулха байгаа, үгэнүүдэ хэлэхэ, ажалда ябаха байгаа, таладаа гараха байгаа, нүхэдтэйгөө дуугаа дуулаха байгаа.

Багша: -гүй буруушааһан зүйр үгэ хэрэглэхэдэ, автор ямар удха оруулааб?

Турагшад һанамжануудаа хэлэнэ.

Багша: Ажалаа хэбэ гүбди? Юу хэхэбта?

4) **Аудио табигдана** (нэгэ минута эзэлхэ).

Багша: Эдэ мүнүүдые мүнөөнэй сагтай холбохоор гү? Юутэй? Хэнтэй?

Турагшадай харюунууд.

Багша: Зүб даа. СВО гээшэмнай сэрэгэй тусхай ябуулга болоно. Сэрэгэй тусхай ябуулгада Буряад оронһоомнай олон хүбүүд эдэбхитэйгээр хабаадалсана. Холбоһондоо дүн гаргажа туршагты.

Турагшадай харюунууд.

Багша: Дүн гаргая. Энэ шүлэг Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үе саг тухай хөөрэнэ. Эхэ оронойнгоо түүхын хуудануудые автор ирана. Үни үнгэрһэн сагта энэ шүлэг бэшэгдэһэнһье наа, мүнөө сагта тон тааруу гэжэ һанагдана. Манайһье үедэ, манай дунда баатар сэрэгшэдһье, эхэ геройнуудһье бии байна.

Багша: Ажалаа хэбэ гүбди? Юу хэхэбта?

5) *Багша:* Ч. Цыдендамбаев зохёол соогоо ямар үгэнүүдээр эхын дүрэ зурагланаб? Зохёолой үгэнүүдээр зураглагты.

Турагшад: Булад геройн эхэ, хүбүүгээ мартахагүй, уйланагүй...

Багша: Эхэ хүнэй дүрэ ямар бэ гэжэ ойлгонобта?

Турагшад: Эхын дүрэ — тэсэбэритэй, ажалша, бэрхэ, энэрхы сэдхэлтэй, уян, шанга, хамагыё дааха, багтааха...

Багша: Зүб, энэл гүб даа геройн эхэ. Бэрхэнүүдта даа!

«Эхын зүрхэн хүлээнэл» гэхэн дуунай хэһэг табигдана. Дүн гаргая. Ямарһье шүлэг уран аргын хүсөөр бүтэдэг, харин Ч. Цыдендамбаев, манай ахмад классик эхын дүрэ юрын лэ үгэнүүдээр зураглан харуулхадаа, хүнэй сэдхэл хүмэрюулхэ үгэнүүдые оложо, хүбүүгээ дайнда гэхэн ёһотой буряад эхын дүрэ харуулжа шадаа.

Хэшээлэй түгэсхэл. Сэгнэлтэ

Багша: Хэшээлэйнгээ түгэсхэлдэ зохёолой удхаар багахан тест хэе гэжэ дуралханаб. (Планшет соогоо тест хэнэд).

Даабари. Уншагты. Асуудалда харюусахадаа, нэгэ зүб харюу шэлэгты.

1.Эхын хэды хүбүүдэй нэгэн бэ?

а) ганса; б) гурбан; в) хоёр.

2. Хүбүүнийн түрэн эхээ баясуулха ямар үгэ хэлэхгүйб?

а) түрэл; б) ород; в) хари.

3. Ямар нуурай хажууда тулалдаан болоһон бэ?

а) Хасан; б) Хүбсүгүүл; в) Хара.

4. Ямар геройн эхэ болоноб?

а) Булад; б) Туулган; в) Зэд.

5. Эхэ фронт руу юу эльгээхэб?

а) Того, хубсаа; б) Мяха, шүлэ; в) Бээлэй, гутал.

Багша: Шалгая. Зүб харюунуудые харагты. Бээ сэгнэгты.

Нурагшад эталоноор шалгана. Өөхэдыгөө сэгнэнэ.

Багша: Хэшээлхэ ямар ханал бодолтой болоод гарахбта? Хэлыг даа.

Нурагшад ханамжануудаа хэлэнэд.

Багша: Булта оролдобот! Бэрхэнүүдта!

Харагты даа, үрэ дүнтэйгөөр ажалаа хэжэ, түсэлэнхөө бүтээнхэйтнай гэршэ самбарта гараад байна.

Үрийнгөө сэдхэлдэ ямар үрэ тариханаа эхэ үндэр наһандаа эдлэхэ.

Бултандатнай эрхимүүдта гэжэ удхын сэгнэлтэ табинаб.

Дүн. Мүнөө жэл Эсэгэ ороноо хамгаалагшадай жэл гэжэ соносхогдонхой (жэлэй хүлдэ харуулагдана). Энэ жэл сэрэгэй тусхай ябуулга түргэн үнгэржэ, хүбүүднай суг хамта Илалтын баярта хабаадалсаһай гэжэ этигэе. Таанар, бүхэтэйшүүл, ерээдүйдэ Эхэ оронойнгоо аюулгүйе сахигшад болонот. Дэлхэй дээрэмнай хэтэ мүнхэдөө амгалан байдал тогтог лэ!

Һайн даа, баяртай.

Ангийн саг

Амар мэндэ, нурагшад! Таанатаяа уулзаһандаа баяртайб. Булта бодогты даа! Улаан шугамай саана нэгэ зэргэ болоод байгты даа.

Хэн мүнөөдэр баяртай бодооб, нэгэ алхам урагшаа хэгты.

Хэнэймнай гэртэхин тандаа амжалта хүсөөб, баһа нэгэ алхам хэгты.

Хэн садатараа эдеэлээб, нэгэ алхам хэгты.

Хэн үглөөнхөө 5000 алхам хээб, баһал урагшаа нэгэ алхам.

Хэн мүнөө эгээл баяртайб, алхам хэгты.

Би баһал таанадаа хараһандаа баяртай байнаб.

Харагты даа, мүнөө хүн бүхэнтнай ондо ондоо байрада зогсошобо. Хүн бүхэнэй сэдхэл, байдал ондо ондоо.

Гар гараа барилсая. Би тандаа элшэ хүсөө дамжуулнаб. Баригты. Барибта гүт?

Дугылан нууя даа.

9 секунда гэхэн үгэнүүд экранда гарана.

Энэ холбоо үгэ танда юун тухай хэлэнэб?

Герой А. Цыденжапов тухай, Баатаршалга тухай, кино тухай, Б. Шойнжонов зүжэгшэн тухай

Дүн гаргая. 9 секунда гэхэдээ, толгойдотнай ямар ханал бодол оробоб?

9 секунда гэхэдэ, А. Цыденжапов гээд ойлгогдодог.

А. Цыденжапов хэн гээшэб? Тэрээн тухай юу мэдэхэбта?

Нурагшад ханамжануудаа хэлэнэд.

Үшөө дахин дүнгөө хэлэе!

Нурагшадай нэгэн дүн гаргана.

Алдар Цыденжаповай роль наадаһан хүнһөө интервью абаабди. Харая. Шаг-
ная.

ВИДЕО табигдана. *Видеогой текстын бэшэмэл түхэл. 1-дэхи асуудал: А. Цыденжаповые наадахадаа, ямар Алдарые наадаха гэжэ оролдообта? (Гол ге-
ройе наадаха гэшиэ бэлэн бэшэ. Олон зүжэгшэд сооһоо намайе шэлэжэ абаа.
Алдарай намтартай дүтэ танилсажа, зан абаришень дүтэрхы болгожсо харуул-
ха гэжэ оролдооб. Эжынь хэлэнээр, Алдар түрэхэнөө юрэ бусын, ондоохон
хүбүүн байһан.) 2-дохи асуудал: А. Цыденжаповай баатаршалга хаанаһаа, хэнһээ
эхитэйб? (Эжы абатайнь уулзахадам, түбшэн даруу зантай хоёр. Үхибүүн яба-
хадаа, Алдар хүн бүхэндэ туһалха, хэндэшье хаа, ханаагаа зобохо, ямаршье
хүнише хайрлаха сэдхэлтэй байһан гэжэ хэлээ. Игэжэ хэлэхэдэнь, нээрээшье,
хүн болохо багаһаа гэжэ дэмы хэлсэдэггүй ха юм даа гэжэ ханааб. Бүхы юумэн
лэ эхэ, эсэгийн хүмүүжэлһээ эхитэй.)*

Зай, ямар дүн гаргахамнайб? Асуудалнуудта харюусагты.

Ямар шанартай хүн герой болохоор бэ?

Нурагшад ханамжануудаа хэлэнэд.

Заал хаа баатаршалга гаргажа, Герой болодог гү?

Нурагшад ханамжануудаа хэлэнэд.

Бата Шойнжоновто асуудал табихадамнай, герой болохо гэшиэ эхэнһээ эхитэй
гэжэ хэлээ. Тэрэ зүб гү?

Нурагшадай харюу.

Алдар Цыденжаповта адли мүнөө үеын ямар геройнууды мэдэхэбта? Нэрлэг-
ты. Хөөрэхэ аргатай хаа, хөөрэгты.

Нурагшадай хөөрөөн.

Мүнөө үеын ямар хүнүүд герой болохоор бэ?

Нурагшадай харюу. (СВО-гой, нютагай хүбүүд тухай хэлэхэ...)

Ямар һонин мэдээ үгэбэ гэшиэбта! Бэрхэнүүдта! Иимэ олон геройнууды нэр-
лэбэт, мэдэхэ байнат.

Танай хэлэһы А. Суворовой үгэнүүд гэршэлнэ. Уншагты. *(экранда гарана)*

Геройнуудаар түрэдэггүй, геройнууд боложо тодордог
(Александр Суворов, мэдээжэ полководец-сэрэг хүтэлэгшэ)

Манай хургуулийн шабинар мүн лэ сэрэгэй тусхай ябуулгада ами наһая
гамнангүй, баатаршалга гаргажа, аяар 5 хүбүүднай мүнхэрөө.

Баатаршалга гаргажа ами наһая үгэнэн, мүнөөшье амиды мэндэ тусхай сэрэ-
гэй ябуулгада хабаадажа байһан Геройнуудаа бодоод хүндэлэе даа... (5 секунда).

Нуугты даа.

Баатаршалга гаргаһан геройнууд юрын буряад хүбүүд...

Харин ара талада хүдэлжэ ябаһан малшаншье, таряашаншье,
хүдэлмэришэншье, зүжэгшэншье, эмшэншье, багшаншье мүнөө үеын геройнууд
болохоор гү? *(Фото-зурагууд)*

Би мүнөө таанады нэгэ хүнтэй танилсуулхам. *(Молон Шойдоков тухай ви-
део)*

Энэ минии наһанайм нүхэр, Молон Григорьевич Шойдоков.

Хараба гүт? Тэрэ юу хэнэб?

Минии нүхэры ажалай баатарнуудай зэргэдэ оруулхаар гү?

Нурагшадай харюу. Оруулхаар.

Юундэ?

Нурагшадай харюу. Замбаа хэнэ. Замбаа — буряад арадай заншалта соёлой нэгэ хубинь болоно.

Дүн. Үндэһэн соёлоо дамжуулха зорилготой ябаһан хүн баатарнуудай тоодо орохоороол ороно. Хэр угһаа эжынгээ абажа ябаһан буянта ажалые хүндэлэн, саашань үргэлжэлүүлжэ ябана ха юм даа... Энээнине мартажа огто болохогүй.

Эндэ текстнүүд үгтэнхэй. Ерээд абагты даа. 1–1 хүн ерэгты даа. 2 бүлэг боложо хубаарогты. Бүлэг соогоо уншагты даа (*Бүлэгүүдээр уншуулха*).

Юрий Козлов — *дэлхэйдэ мэдээжэ мүсэ заһагша-хирург. Эрхүү хотодо ажалуудаг. Эхын умай соо ургажса байһан үхибүү, нарай үхибүүдые эмнэлдэгээрээ мэдээжэ.*

– *Таниие дэлхэйн хаанашье хүдэлхыетнай уридаг. Юундэ ошодоггүйбта?*

– *Байгалай эрьедэ түрөө хадаа Эхэ нютагаа нэгэшье орхихогүйб. Би эндээ хэрэгтэйб. Эндэхи аршаан булагуудни, арюун агаарни хүсэ шадал үгэдэг.*

1-дэхи бүлэг уншагты даа, бултадаа шагнаабди.

Уншаба гүт? Хөөрэлдэе даа. Хэн тухай уншабат? Тэрэ юу хэдэг хүн бэ?

Нурагшадай харюу.

2-дохи бүлэг уншагты даа.

14-тэй Жаргал Батуев — *Яруунын аймагай Гарам нютагта долотойхон хүбүүнэй нуурта шэнгээжэ байхадань абараа.*

– *Томошуул хажуудам үгы байгаа. Минии ошоогүй хаа, тэрэ хүбүүн шэнгэхэ һэн. Би өөрынгөө түлөө бэшиэ, харин энэ хүбүүндэ ехээр ханаагаа зобооб.*

Текст хэн тухайб? Хэдытэйб? Юу хээб?

Нурагшадай харюу.

Эдэ хоёрые хүнүүдые баатар гэхээр гү?

Нурагшадай харюу.

Ямар баатаршалга Юрий Козлов хэнэб? 14-тэй Жаргал Батуев ямар баатаршалга гаргааб?

Нурагшадай харюу.

Дүн. Эдэ хоёр тад ондоо хүнүүд. Нэгэдэхинь түрөөгүй үхибүүдые амиды мэндээр абан, эхэ дэлхэйтэйн танилсуулна, түрүүлнэ. Нүгөөдэнь юрын лэ герой хүбүүн. Нэгэшье юумэнһээ хадуурангүй, ханаата болонгүй хүниие абараа.

Мүнөө үедэ ганса байлдаанай газарта бэшэ, юрын ажабайдалайш юрьезн соо хүнүүд геройнууд болохо аргатай.

Үшөө нэгэ текст бэлдээтэй. Стол дээрэ үгэнүүдтэй хуудаһан хэбтэнэ. Хүн бүхэн нэгэ нэгээр абагты даа. Нуугты даа. Тексттэй танилсая. Уншагты даа.

«Хайрлаха сэдхэлэйм орооһо эжымни зүрхэндэм таряа»

(*Далай лама*)

Хэнэй үгэнүүдые уншаабта?

Нурагшадай харюу.

Үндэр түрэлтэ Далай ламын үгэнүүдые манай хөөрөлдөөнтэй яажа холбохоор бэ? Текст харагты даа. Гол шухала үгэнүүдые ологты даа. Хэлэгты даа, би бэшэ-нэб.

Нурагшадай харюу.

Багша самбарта бэшэнэ. Эхэ, Гэр бүлэ, Хүмүүжэл, Герой, Мэргэжэл, Буянта хэрэг, Алдар Цыденжапов, Баатаршалга.

Мүнөөдэрэймнай гол үгэ — ЭХЭ. Ямаршые баатаршалга гаргаһан хүн ямаршые сагта герой болохо аргатай. Хайрлахал сэдхэлтэй хүн лэ баатаршалга гаргажа шадаха.

Геройнууд хажуудамнай, Герой бүхэнэй хойно — Эхэ!

Эдэ үгэнүүдые сэдхэлдээ хадуугыт даа. Бүхы юумэн эхэнээ эхитэй.

Эхэнээ эхитэй орооһоор хэгдэһэн замбаа, Далай багшын үгэнүүдтэй номой хабшуулга таанадтаа бэлэглэнэб!

Ангийн саг дүүрэбэ. Баяртай.

Мастер-класс

Амар мэндэ, хүндэтэ багшанар, шүүгшэд!

Би таанадаа «Хайрлаха сэдхэлэйм орооһо эжымни сэдхэлдэм таряа» гэжэ нэрэтэй мастер-класстаа уринаб!

Багшынгаа ажаябуулга «хоолос» гэнэн ойлгосоор шэлжүүлээб.

Текстээр хүдэлхэ технологиин теоретическа үндэнэ һуури методическа мастерскойдоо харуулаа һэнби. Тэндэнээ уламжалан, түрэлхи буряад уран зохёолой текстээр хүдэлхэ аргууд тухай таанадтаа хэлэхэ зорилготойб.

Нэн түрүүн хөөрөөгөө эхин хубиһаа эхилхэм. Хоолос бүхэн орооһотой. Мэргэжэлэйнгээ ажаябуулгаар харуулхам:

Үхибүүн — гэр бүлэ — интернат

Үхибүүн бүхэн — эрдэни зэндэмэни. Һайхан сэдхэлтэй хүн болоһой гэжэ оролдодогби. Хүн боложо тодорхо, хүгжэхэнь гэр бүлэнһөө эхитэй. Манай интернат хургуули ёһотой гэр бүлэ. Интернадтамнай үхибүүн бүхэнэй хүгжэхөөр аятай байдал зохёогдонхой.

Багша — хэлэн — орооһон

Би түрэлхи хэлэнэй багшаб. Шабинартаа эхэ хэлэн болон уран зохёол үзүүлхэдээ, түрэлхи соёл, арадайн түүхэтэй танилсуулнаб. Тэдэниие шудалха тусхай зэбсэг гартань барюулнаб. Би үндэнэн соёлоо дамжуулжа ябаһан утаһан гээшэб. Минии заадаг түрэлхи буряад хэлэн болон түрэлхи буряад уран зохёол буряад үхибүүдтэ түрэл арадайн соёл ойлгуулха арга болоно.

Хоолос — багшымни ажаябуулга харуулһан зүйл.

Хоолосойм үндэнэн — ажаябуулгымни эхин, энэ минии бүхы эрдэм мэдэсэ, дүй дүршэл, үнэтэ зүйлнүүдни.

Хоолосойм гол — болбосоруулха арга зүймни (технологинууд), минии мэргэжэлтэ ажаябуулгын гол үндэнэн.

Һалаа, мүшэрнүүдын — шабинартаа соелой аргаар түрэлхи хэлэ болон уран зохёол үзүүлхэ аргууд болон зэбсэгүүд.

Ямар арга гээшэб? Текстээр ажаллаха технологи. Текст һурагшадтайгаа алишые талаһаан шүүмжэлэлгэ — технологиимни **гол арга**.

Би танда текст дурадханаб. Ерээд абагты даа. Нюдөөрөө харажархигты.

Хэн тухай уншаһамнайб?

Авторынь хэн бэ?

Энэ текст уншаһан гүт?

Энэ текст шагнангаа, аман соогоо уншагты. (Аудио табигдана)

Эхэ тухай дуун

Эхэ, эхэ... Юун гэхэн нангин үгэ гээшэб даа! Байгаа замби, хүнүүд, ажабайдал, сэсэгүүдэй хангал, дуун, хүгжэм... Булта, булта эдээхэн гурбан үзэгүүдтэй үгэ соо хамтаршаан шэнги...

Харанууд, жэлнүүд, үенүүд үнгэрхэл; хада уулашые хаа хамхархал, уһан дайшые хаа шэргэхэ; хүнүүд үхэхэл, түрэхэ; байдалнайшые, зан абаримнайшые тиихэдэ хубилхал. Тээд ши гансал хубилангүй үлэхэлши даа.

Элдэб юумэн тухай бодохош. Бодолнууд, бодолнууд... Залуу наһаяа, түрүүшынгээ дурые, эшэмхэйхэн, аймхайхан, дүй дүршэлгүйхэн бэри ябаһанаа һанахаш. Тиин үнгэрһэн юумэн үүлэнэй соорхойгоор харбаһан наранай элшэдэл, холын холоһоо тамаран гаража ерэхэл... Гансаардалга. Нёлбоһон. Ажал. Хүлээлгэн. Хүлээгээш... Мүнөөшые болотор хүлээһэн зандааш, магад... Тээд нүхэршни бусажа ерэхэгүйл даа. Хаанаб даа, нэгэ тээ халюун дайдынгаа хүрьһэн доро хани нүхэршни хэбтэнэл даа. Аймшагтай дайнай гал худар абаашаал даа дурыеш. Мартыш, Эхэ, үнгэрһэн юумые. Мартыш даа...

Ши бээ баридаг, нүхэрөө хүлээдэг, үншэрһэн дураяа хүбүүндээ, гансал хүбүүндээ үгэдэг бэлэйш даа. Эжымниш даа, алтамниш даа!

Д.-Д. Мункоев

Текст литературоведениин талаһаа харая.

Энэ зохёол түлэбөөрөө, жанраараа ямар зохёол болоноб?

Түлэбөөрөө ямар зохёол бэ? (*Эпическэ зохёол*)

Жанраараа эпическэ зохёолнуудай ямар зохёол бэ? (*Хөөрөөн*)

Энэ зохёол үнэн дээрээ ямар зохёол гэжэ тоологдодог бэ? (*Түлэбөөрөө уянгата үргэлжэлһэн зохёол гэдэг. Жанраарнь дуун гэдэг*).

Тексттэй харилсаха (*общение*) гэхэн удхатай арга бии. Энэ арга уран зохёолшын, уншагшын, шүүмжэлэгшын тала харуулалга гээд хэрэглэхэдэ болоно.

Багшанар таанадтаа намда туһалыг гэжэ хэлэнэб. Гурбан паара болон хубаарагты.

Тексттэй харилсаха нэгэ тала шэлэжэ абаад, энэ текст тусхай тэрэ, шэлэһэн, талаһаан хөөрөжэ туршагты гэжэ дурадханаб: авторай, уншагшын, шүүмжэлэгшын.

Хэнтнай авторай тала абахань бэ?

Юу хэхээ ойлгоно гүт? Тодорхойлоһуу.

Та — авторта. Зохёол соогоо юу харуулха зорилго табиһан байнабта? Ямар байгуулга шэлэбэбта? Ямар дүрэнүүдые харуулбабта?

Та –уншагшат. Юу ойлгобобта? Ёонин юу мэдэхэ болобобта? Үнэтэй сэнтэй юу абабта? Ямар дүрэнүүдтэйб? Ямар дүрэнэ эгээ ехэ нүлөөтэйб?

Шүүмжэлэгшэ. Энэ зохёол элдэб талаһаань шүүмжэлэн хараха болоно. Иимэ асуудалнуудта харюу үгэхэдэнтнай болохо: Ямар тала найнаар харуулаатайб? Юуниинь дутуу харуулаатайб? Юун харуулагдаагүйб? Ямар стиль баримталаатайб? Гэхэ мэтэ.

Текст урдатнай. Минута үгтэнэ, ажалаа эхилэгты даа. Ханал бодолоо тэмдэглэхэ хаатнай, саарһан, гуурһан байна, дүтэлөөд абыгты даа.

Ажалайтнай дүн шагная даа.

Авторай тала шагная. Найн даа!

Автор өөрынгөө тала дүүрэнээр харуулба гү?

Уншагша, өөрынгөө тала харуулыг даа. Бэрхэт даа...

Униагша харюугаа дүүрэнээр харуулба гү?

Шүүмжэлэгшын тала шагная.

Шагнагшад, юун гэжэ һананабта? Шүүмжэлэгшэ шүүмжэлгээеэ удхатайгаар хэбэ гү?

Дүн. Текст соо нүхэрөө алдаһан, һанаагаа зобоһон, зүдэрһэн эхын дүрэ харуулаатай.

Мүнөө Роберт Рождественскийн «Реквиемһээ» хэһэг уншагты. Нэгэ багша уранаар уншаг лэ даа.

... Белый свет не мил.

Изболелась я.

Возвратись, моя надежда!

Зернышко мое,

Зорюшка моя!

Р. Рождественский. Реквием. Часть 5.

Энэ хоёр уянгата дуунуудай текст адли удхатай гү?

Хабаадагшад һанамжануудаа хэлэнэ.

Гансаардалга ямар уранаар харуулаатай гээшэб!

Ондо ондоо соёлнууд, ондо ондоо хараа бодолнууд, харин эхын дүрэ адляар харуулаатай.

Энэ соёлнуудые зэргэсүүлэн хараха арга гээшэ. Хоёр ондоо соёл зэргэсүүлбэбди.

Эхын дүрэ манай буряад соёлдо ямар зураг, скульптура, хүгжэмөөр харуулаатай гээшэб?

Хабаадагшад һанамжануудаа хэлэнэ.

Слайд харагты. Гар урлалай соёлой ямар янзануудые нэрлэхэбта? (Зураг, скульптура...)

Энэ текстдэ алинуудын таарахаб? Шэлэгты. Шэлэһэнээ баталагты. Юундэ тааранаб?

Хабаадагшад һанамжануудаа хэлэнэ.

Зураг. Харагты даа. Энэ юун бэ? (Эхэ гэхэн зураг) Авторынь хэн бэ? (Зоригто Доржиев) Энэ зурагаар манай зохёол соохи эхын дүрэ зураглахада болохо гү?

Скульптура «Мать-Бурятия» (Хүндэмүүшэ Буряад)

Энэ юун бэ? (Хүшөө).

Авторынь хэн бэ? (Эрдэни Цыденов)

Энэ дүрэ текстын эхын дүрэтэй тааруулхаар гү? Юундэ?

Дуун. («Эжымни», гүйсэдхэгшэ Дугаржаб Дагшиев, «Эхын зүрхэн» («Үетэн» бүлгэм), «Эжыдээ», гүйсэдхэгшэ Бадма-Ханда Аюшеева)

Дуунуудһаа хэһэг шагнагты. Ямар хэһэгын текстын гол геройн дүрэ эгээ дүтөөр зурагланаб? Баталагты. Илагты. Хэн юун гэжэ һананаб?

Һайнта даа.

Энэ арга соёлнуудай харилсаан «диалог культур» гэжэ нэрэтэй.

Текст — арга — ойлголго

Энэ зургаан аргын жэшээ дээрэ текст хайшан гэжэ ойлгуулхаб гэжэ харуулбаб. Арганууд олон юм ааб даа.

Мастер-классайнгаа сэдэбтэ бусая.

«Хайрлаха сэдхэлэйм орооһо эжымни сэдхэлдэм таряа».

Ямар бодолнууд түрэнэб?

Ц. В. Лубсанова. Түрэл уран зохёолоор класчаа гадуур хэшээл. 9-дэхи анги. Хэшээлэй сэдэб: Ч. Цыдендамбаев «Геройн эхэ»

Хабаадагшад наамжануудаа хэлэнэ.

Ямар нонин ханаа бодолоороо хубаалдаба гээшэбта?

Танай хэлэһые текст шүүмжэлхэ арга гэжэ нэрлэжэ болохо гү?

Энэ арга ямар нэрэтэйб?

Хабаадагшад наамжануудаа хэлэнэ.

Тобшолол гаргалга

Сэдьхэл — ханаа бодол — орооһон

Үнэхөөрөөшье, текстээр хүдэлхэдөө, зурагшадайнгаа сэдьхэлдэ нүлөөлэн, үнэтэ сэнтэй ханаа бодол түрүүлхэдээ, хайн хандасатай хүнүүдые хүмүүжүүлнэб гэжэ этигэнэб.

Хайн даа. Мастер-класстамни эдэбхитэйгээр хабаадаһандатнай баяраа мэдүүлнэб.